

HEKİM HACI PAŞAYI TALEBESİNDEN

SİNAN PAŞANIN METHETMESİ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

İstanbul kütüphanelerinde çok değerli Türk Müelliflerinin el yazısı ile ve istinsah edilmiş müteaddid eserleri mevcuttur. Bu eserlerde bazan müellifleri hakkında mühim ve tercemei hal kitaplarına geçmemiş malûmata müsadif oluyoruz. Bunlar ancak bu eserlerin yalnız mazruflarile değil zarflerile yani muhteviyatından haric notlar tetkik olundukça meydana çıkıyor.

Anadolumuzun İbni Sina'sı denmeğe seza olan, Mısırdaki tıp ve ulum tahsilinden sonra Aydın oğlu Mehmed beyin daveti üzerine Birgi'ye gelen Konyalı Hacı Paşa (Hızır bin Ali) nin İstanbul kütüphanelerinde tamamen telif mahiyetinde Arabca bir çok eserleri vardır, ve bunların el yazısı ile nüshaları az değildir. Nitekim Topkapı sarayında Ahmed III kütüphanesinde 2070 Numarada Kitabüşşifa (شفاء الالام ودواء الالام) eseri Hacı paşamızın el yazısı ile olan nüshadır. İşte bu nüsha vefat tarihi olan 820 (1417) senesinden Saraya intikal edinceye kadar bir çok ellerde dolaşmıştır. Muhakkak ki hayatından beri gelen en eski nüshalardandır. İşte bu nüshanın başındaki boş sahifede talebesinden olduğu yazılan Sinan paşanın Hacı paşaya 3 beyitli bir methiyesi vardır. (şekil-1) Bunun başı veya sonu var mı bilmiyoruz. Bu güne kadar başka bir sureti elimize geçmedi.

Tercemesini üstadımız Profesör Şerefeddin Yaltkayadan reca ettik, bize bu suretle mealen terceme ettiler :

— Şifa kitabı ariflerin göğsünün şifasıdır (1):

Ondan fazilet erbabının mahrum kalması bir bedbahtlıktır.

[1] Mısra'daki (لصدور) kelimesi (لصدر) olursa vezin dürist olur.
(Mütercim notu)

laşan ve âyatı kur'aniyeden bahis eser halen Fatih kütüphanesinde fahri olarak çalışan Bay Mustafa tarafından Edirne kapıda bir aile nezdinde bulunarak Fatih kütüphanesine maledilmiştir. Demek Fatih'in bu kütüphanesi dağılmıştır. Şimdi bunlar bir yere toplanamazsa bile bu kitapların fihristi yapılmalıdır. Eğer sarayda bu kütüphane ta bidayeti tesisinden beri muhafaza edilmiş olsaydı çok mühim bir kütüphanemiz daha olurdu.

Gerek bu kütüphane ve gerek ihtiva ettiği tıbbî eserleri türklerin ilimler ve tıb tarihleri noktasından pek kıymetlidir. Fatih tıbbı da merak etmiştir. Her çeşid kitabı istinsah ettirmiş ve kütüphanesine koydurmuştur. Bunların eskiden yazılıp ele geçmiş eski nüshaları ile tarafından hattatlara intinsah ettirilmiş ve müzehhiplere tezhip ettirilmiş müteaddid nüshaları da vardır.

İstanbulun fethinden sonra Fatih'in kurduğu külliye (üniversite) bizde yalnız fakih yetiştirmemiş, hekime kadar bütün fen adamlarını sinesinde barındırmış ve yenilerini yetiştirmiştir. Bu külliye vazife alan hekimler çoktur. Fatih bu zevata kıymet vermiştir. Belki hususî kütüphanesinde buraya bir kaçını koyduğumuz tıb kitaplarını onların tavsiyelerile ve belkide onlar da istifade etsin diye istinsah ettirmiştir.

Fatih'in bu eserleri ve hareketleri onun da şark alimleri arasında yer alması lüzumunu göstermektedir.

İstanbulun fethinden sonra hastanesi ve hekimlerle esaslı bir hâmlle atan Türk tababeti tarihinde Fatih'in bu hizmetleri yad olunmağa layıktır. Fatih külliyesi İstanbulda tıb tahsilinin beşyüz senedir devamının başlangıcı sayılmalıdır.

İBNİ SİNANIN TÜRKLÜĞÜ HAKKINDA

Dr. M. Şakir İbrahim (Miftahül'emraz)
eseri mukaddimesine göre

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Haydarpaşa hastanesi tarihçesi ve 1310 (1894) senesi İstatistiği ve daha bir çok makaleleri hariç, risale halinde basılmamış notlarını tetkike fırsat bulduğumuz haydarpaşa hastanesi şerh ve vekili doktor Miralay Elhaç Mehmed Şakir İbrahim beyin müşvedde halinde ve halen Bayezidde Şehir ve inkilâb eserleri müzesi

M. Cevdet kütüphanesinde (N. 23 B.) bulunan miftahül'emraz risalesi vardır. Bunun mukaddimesi pek mühimdir. Eserin metni Koleradan bahisdir. Üsküdar'da İhsaniyede otururken 1311 (1895) senesinde yazmıştır. Bu mukadime umumî ve Türk tıp tarihi noktasından pek kıymetlidir. Burada İbni Sinanın Türklüğünü şu satırlarla bahis mevzuu etmektedir.

(..... Ezancümle asyayı vustanın Türkistan evladı meşhuresinden Buhara şehri Kurbünde Afşine karyesinin namı edebiyül iştiharını her dem methü sitayişle yadü tezkâr ettiren ve Türklerden birinci olarak Eşşeyhürreis ünvanı mefharetile yad olunan İbni Sina gibi bir nadirei rüzgâr yetiştirmiştir ki (Ümmehatü kütübü tıbbiye) den (Elkanun) nam kitabı hikmetnisabı kurunu vustada en muteber bir düsturu tababet ve mehazı celili müracaat olmak üzere elsinei mütenevviaya terceme olunmuştur. Kitabı mezkûr mukaddema Fransa'nın birinci darül'ulumu tıbbiyesi addolunan Montpellier ile İtalyada kâin Salerne medresei tıbbiyesinde rahleler ve kürsüler üstünde altıyüz sene kadar eyadii ta'zim ve tekrimde tutularak ta'lim ve tedris olunmak gibi bir şerefi azime mazhar oldu. Şurası da cayi dikkattir ki İbni Sina gibi bir allamei tıp, «tevarihi ümeme aşına olınayan veya marazı gazele muattal olan bazı kimselerin iddiaları gibi olmayub Ebu Ali' Farabi gibi [1] halis bir türk oğlu türk olduğu halde tohmu-tababet ve hikmet ve siyaseti Asya kıt'asına nasıl almış ise Avrupa ülkesine dahi o derecede saçmış olmakla gerek meratibi siyasiye ve gerek derecatı ilmiyenin birinci tabakasına irtika etmesile zamanında vasılı mertebeli ülya ve üstadı hükemai dünya.....). Ayrıca İbni Sina hakkında mühim mütaleaları vardır.

Sonra Ebülkasım ve onun التصريف لمن عجز عن التعريف eserinden ve İbnürrüşdü Kurtubîden hörmitle bahsediyor, ve buna muallim salis der. Raziye de elmüşahid sıfatile ve hörmitle zikreder. Bağdadda Maristanı kebir namı diğerle (دارالمستشفى عضديه) Darülmüsteşfii adudiye'nin Şeyhül'alimin ve üstadı kebiridir der. Biz yukarıda aldığımız satırları İbni Sina hakkında bir vesika addediyoruz. Zira bizde ilk def'a bu iddiyayı haklı olarak serdedenlerdendir. Yalnız « » içindeki ibareyi ilâve etmesinin mühim sebebini izah eder, ayrıca bir notunu ve dolayısıyla İbni Sinaya Türk dedirten esaslarının ne olduğunu bulamıyoruz. Bu eserin sonunda tabib Miralay Aziz beyin de tercemei hali vardır.

[1] Bu ibare hızasında kenarda şu kayıd da vardır : Şu ibareyi ilâve etmemin bir sebebi mühimmi olduğundan bu veçhile kabulünü ihtar ederim.